

12. Конституція (Основний Закон) Української Радянської Соціалістичної Республіки 1937 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/001_001.
13. Конституція (Основний Закон) Української РСР 1978 // Офіційний портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/888-09>.
14. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.

УДК 342.52

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС КОАЛІЦІЇ ДЕПУТАТСЬКИХ ФРАКЦІЙ У ВЕРХОВНІЙ РАДІ УКРАЇНИ: СУТНІСНИЙ І СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

CONSTITUTIONAL AND LEGAL STATUS OF THE COALITION FORMED BY DEPUTY FACTIONS OF THE VERKHOVNA RADA OF UKRAINE: ESSENCE, STRUCTURAL AND FUNCTIONAL ASPECTS

Чуба В.Д.,
адвокат

ТОВ «Юридична група «Лекс'Юс»

У статті подано основні етапи становлення інституту парламентської коаліції у правовій системі України. Проаналізовано законодавство України щодо регулювання правового статусу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Досліджено суб'єктний склад, питання утворення й функціонування зазначеного суб'єкта.

Ключові слова: парламентська коаліція, парламентська більшість, коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України, коаліційна угода, депутатська фракція, парламентське об'єднання.

В статье представлены основные этапы становления института парламентской коалиции в правовой системе Украины. Проанализировано законодательство Украины относительно регулирования правового статуса коалиции депутатских фракций в Верховной Раде Украины. Исследован субъектный состав, вопросы создания и функционирования указанного субъекта.

Ключевые слова: парламентская коалиция, парламентское большинство, коалиция депутатских фракций в Верховной Раде Украины, коалиционное соглашение, депутатская фракция, парламентское объединение.

This article deals with the key stages of forming such an institution as parliamentary coalition in the legal system of Ukraine. It gives an analysis of the laws of Ukraine to verify if they define the legal status of the coalition formed by deputy factions of the Verkhovna Rada of Ukraine. It investigates subjective aspects, as well as the formation and existence of such an entity.

Key words: parliamentary coalition, parliamentary majority, coalition formed by deputy factions of the Verkhovna Rada of Ukraine, coalition agreement, deputy faction, parliamentary association.

Актуальність теми. Ефективна робота будь-якого об'єднання, яке складається з великості кількості членів, значною мірою залежить від правильно вибудованої внутрішньоорганізаційної структури з чіткими правилами формування та функціонування, особливо коли це стосується питань загальнодержавної ваги. Відсутність злагодженої організації у вищих органах державної влади неминуче призводить до широкого спектру позицій і поглядів і, як наслідок, до складнощів або навіть неможливості прийняти важливі політико-правові рішення.

Верховна Рада України є колегіальним органом, тому об'єднання народних депутатів навколо спільних цінностей і поглядів на розвиток суспільства є запорукою її продуктивної та ефективної роботи. Важливою складовою цього процесу є консолідація депутатських фракцій і формування коаліції в парламенті.

Питанням конституційно-правового статусу парламентських об'єднань присвячено праці багатьох

представників юридичної науки: О. Совгирі, В. Венгера, О. Кульчицької, С. Шаранича, В. Кафарського, О. Ющика та інших. Разом із цим питання конституційно-правового статусу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України не були виключним предметом досліджень вітчизняних науковців, що свідчить про необхідність його комплексного дослідження.

Метою статті є визначення юридичної природи коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, її складу й повноважень як окремого суб'єкта конституційно-правових відносин.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до частини 6 статті 83 Конституції України, у Верховній Раді України за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій формується коаліція депутатських фракцій, до складу якої входить більшість народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради України [1]. Отже, коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді

України визначено як окремого суб'єкта конституційно-правових відносин.

На думку В. Сидорова, на весь політичний процес можна дивитися крізь призму коаліцій. Чим краще ми розуміємо, як формуються і діють коаліції, тим краще ми розуміємо, як функціонують демократичні парламентські системи [2, с. 3–4].

Поряд із терміном «парламентська коаліція» в наукових колах уживається й термін «парламентська більшість». Етимологія словосполучення «парламентська більшість» дає змогу використовувати його у двох значеннях: 1) як кількість голосів депутатів, що становить більше ніж половина від конституційного складу парламенту (при цьому це може бути абсолютна більшість (50% + 1 голос) або кваліфікована більшість 2/3, 3/4 тощо); 2) як структурне утворення парламенту, що створюється відповідно до визначеної законодавством процедури, до складу якого входять депутатські фракції (або одна фракція), із кількістю депутатів, що становить абсолютну більшість від конституційного складу парламенту, яке має на меті спільну участь його членів у виробленні державної політики (у тому числі через формування складу уряду), і є політично відповідальним за її здійснення. Саме в другому значенні парламентська більшість може вважатися синонімом коаліції, створення якої передбачено Конституцією України [3, с. 14].

Для повноти аналізу окремих аспектів конституційно-правового статусу коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України варто коротко зупинитися на основних етапах становлення цього інституту в правовій системі України.

Поняття «коаліція» запроваджено на найвищому нормативно-правовому рівні Законом України від 08 грудня 2004 р. № 2222-IV, відповідно до якого в Конституцію України були внесені важливі зміни в частині розподілу повноважень між гілками влади. Коаліція депутатських фракцій постала окремим суб'єктом, без якого неможлива робота парламенту й уряду.

Згодом конституційні норми про коаліцію було розвинуто в Регламенті Верховної Ради України, цьому питанню було присвячено розділ, який детально регулював правовий статус коаліції в парламенті.

У зв'язку з регулюванням статусу парламентської коаліції в зазначених нормативно-правових актах з'явилися підстави для її визначення як нового, самостійного суб'єкта конституційно-правових відносин. Разом із тим відсутність практики реалізації відповідних положень Основного Закону України, а також особливості вітчизняного парламентаризму, зокрема, у частині відсутності стабільних традицій толерантної політичної взаємодії між парламентською більшістю й парламентською опозицією зумовили необхідність втручання Конституційного Суду України в питання правового регулювання організації та діяльності коаліції через офіційне тлумачення низки положень Конституції й законів України.

Так, наслідком постійних дискусій навколо статусу коаліції стало прийняття Конституційним Судом

України рішення від 30 вересня 2010 р. № 20-рп/2010 (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України), яким визнано неконституційним Закон України від 08 грудня 2004 р. № 2222-IV про внесення змін до Конституції України. Так із правового поля зникли відповідні норми про коаліцію депутатських фракцій, виключені норми про неї й із Регламенту Верховної Ради України. Із 2010 р. Україна почала жити в нових конституційно-правових реаліях, які базувалися на Конституції 1996 р.

Події останніх років, пов'язані з Революцією Гідності та зміною влади, посиленням позицій громадянського суспільства, унесли суттєві корективи в розуміння державою базових правових цінностей. Наслідком цього стало прийняття Закону України «Про відновлення дії окремих положень Конституції України» від 21 лютого 2014 р. № 742-VII, відповідно до якого було відновлено дію Конституції України з урахуванням змін, які були внесені в 2004, 2011, 2013 рр. У статтях 81 і 83 Основного Закону України було знову закріплено участь політичних партій у функціонуванні парламенту, необхідність утворення для реалізації спільних цілей і завдань парламентських об'єднань у вигляді депутатських фракцій і коаліції депутатських фракцій. Тому дослідження питань, пов'язаних із конституційно-правовим статусом коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, знову стало актуальним.

Відповідно до частини 9 статті 83 Основного Закону України, засади формування, організації діяльності і припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України встановлюються Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України [1]. Як бачимо, саме Регламент Верховної Ради України повинен розвивати конституційні положення про коаліцію.

Водночас у чинній редакції Регламенту Верховної Ради України, що затверджений Законом України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI, зі змінами (далі – Регламент), відсутні будь-які згадки про таке об'єднання. Відповідні норми були вилучені з Регламенту в 2010 р. внаслідок скасування Конституційним Судом України конституційної реформи 2004 р. [4]. І на сьогодні зазначена прогалина в законодавчому регулюванні статусу парламентської коаліції не усунута.

Отже, постає питання про можливість утворення коаліції депутатських фракцій у парламенті за відсутності відповідних процедурних норм у Регламенті, оскільки сама Конституція вказує на їх обов'язкову наявність.

Ураховуючи те, що, відповідно до частини 3 статті 8 Конституції України, норми Конституції України є нормами прямої дії, вважаємо, що відсутність подальшої деталізації конституційних норм не може бути фактором, який унеможливує їх реалізацію. Однак без нормативної визначеності постійно будуть виникати спори та сумніви навколо легітимності створення коаліції у Верховній Раді України.

Домовленості депутатських фракцій і узгоджені політичні позиції мають фіксуватися у відповідній

угоди про створення й діяльність коаліції, адже будь-яке об'єднання виникає та функціонує на певних формалізованих умовах (домовленостях).

На думку судді Конституційного Суду України у відставці В. Кампа, угоду про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України варто розглядати як акт, що має правову природу, хоча цим і не вичерпується. Судові способи захисту положень угоди про коаліцію, згідно зі статтею 124 Конституції України, поширюються на всі правовідносини, що виникають у державі, у тому числі на коаліції депутатських фракцій [5].

Отже, правовідносини щодо парламентської коаліції повинні регулюватися Конституцією України, Регламентом Верховної Ради України та угодою про створення конкретної парламентської коаліції.

З часу конституційної реформи 2004 р. було вироблено певні нормативні напрацювання щодо розуміння коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України. Тому з метою з'ясування сутності досліджуваного поняття звернімося до регулювання цього питання в регламентах Верховної Ради України, чинних у 2006–2010 рр.

У регламентах Верховної Ради України, які приймалися у 2006 р. та двічі в 2008 р. у формі постанов і власне регламенту як правового акта, під коаліцією депутатських фракцій у Верховній Раді України розумілося добровільне об'єднання депутатських фракцій, яке формується у Верховній Раді за результатами виборів і на основі узгодження політичних позицій. До складу коаліції входить більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради. Коаліція формується депутатськими фракціями [6; 7; 8].

Не змінилися ці норми й із прийняттям нині чинного Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 р. Його глава 12 (статті 61–67) регулювала діяльність коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України й у цій частині за змістом практично не відрізнялася від попередніх регламентів [9].

Отже, у визначення терміна «коаліція», порівняно з тим, яке впливає зі змісту частини 6 статті 83 Конституції України, було додано лише те, що це є добровільне об'єднання, що викликає більше питань, ніж дає визначеності в розумінні поняття.

На думку О. Совгіри, добровільність формування коаліції можна розглядати лише в значенні права парламентських фракцій самостійно вирішувати питання про те, чи входять вони до складу коаліції або залишатимуться осторонь від її формування [3].

У Рішенні Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 (справа про коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України) орган конституційної юрисдикції дав офіційне тлумачення словосполучення «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України», відповідно до якого це сформоване на встановлених Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України засадах об'єднання за результатами виборів кількох депутатських фракцій, кількість народних депу-

татів України в яких становить більшість від конституційного складу Верховної Ради України, які (депутатські фракції) на основі узгодження політичних позицій погодилися на спільну парламентську діяльність [10].

Звертає на себе увагу те, що в офіційному тлумаченні досліджуваного поняття, порівняно з наведеними вище визначеннями із регламентів, не йдеться про добровільність об'єднання фракцій, критерієм утворення є не добра воля, а лише узгодження політичних позицій, чітко встановлена мета – спільна парламентська діяльність. На нашу думку, у цій частині такий підхід є більш удалим і відповідає сутності конституційних норм, адже стаття 83 Конституції України встановлює обов'язковість утворення коаліції депутатських фракцій лише за умови узгодження політичних позицій. Тобто, якщо депутатські фракції політичних партій узгодили спільні цілі та завдання й до складу таких фракцій входить більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради, вони зобов'язані утворити коаліцію.

Разом із цим у рішенні Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. достатньо широко сформована мета такого об'єднання – спільна парламентська діяльність, що не узгоджується з частиною 8 статті 83 Основного Закону України, відповідно до якої мета пов'язана лише з формуванням уряду.

Конституційний Суд України відзначає як невід'ємну рису коаліції те, що це об'єднання обов'язково створюється на встановлених Конституцією України та Регламентом Верховної Ради України засадах. Як уже відзначалося вище, такий підхід ставить під сумнів можливість формування коаліції в тому випадку, якщо відповідні норми в Регламенті Верховної Ради України відсутні. Тому, даючи визначення цього поняття, не доцільно посилатися й на Регламент Верховної Ради України.

Аналізуючи всі наведені вище підходи з позиції суб'єктного складу, робимо також висновок про те, що створювати парламентську коаліцію можуть лише депутатські фракції, до складу яких (фракцій) входить більшість народних депутатів України.

Законом України «Про внесення зміни до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» від 09 березня 2010 р. були внесені істотні зміни до Регламенту в частині визначення коаліції та її учасників. Відповідно до статті 61 Регламенту Верховної Ради України в редакції Закону України від 09 березня 2010 р., коаліція – це сформоване за результатами виборів і на основі узгоджених політичних позицій та на засадах, установлених Конституцією України і цим Регламентом, об'єднання депутатських фракцій, народних депутатів, до якого входить більшість народних депутатів від конституційного складу Верховної Ради [11].

Включення окремих депутатів до складу можливих засновників коаліції згодом було підтримане Конституційним Судом України. У Рішенні від 06 квітня 2010 р. № 11-рп/2010 орган конституційної юрисдикції дійшов висновку про те, що окремі народні депутати України, зокрема ті, які не перебува-

ють у складі депутатських фракцій, що ініціювали створення коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, мають право брати участь у формуванні коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України [12].

Така позиція органу конституційної юрисдикції повністю суперечить наведеному вище офіційному тлумаченню словосполучення «коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України», що викладене в рішенні Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008. Це породило велику кількість дискусій і критики на адресу Конституційного Суду України. Адже такий підхід може призвести до абсурдної ситуації, коли коаліцію депутатських фракцій зможуть утворити окремі народні депутати (депутатські групи) узагалі без участі фракцій.

О. Кульчицька вважає, що входження до складу коаліції депутатських фракцій народних депутатів – членів депутатської фракції, що не є суб'єктом коаліції, свідчить про порушення ст. 83 Конституції України під час формування коаліції, а отже, про її нелегітимність. Окрім того, до складу коаліції повинні входити всі без винятку члени певної депутатської фракції. Невходження хоча б одного народного депутата України – члена фракції, що увійшла до коаліції, означає неправомірність входження до коаліції й усієї цієї фракції [13, с. 190].

На думку В. Речицького, коаліцію формують корпоративні суб'єкти – парламентські фракції, але входити до складу коаліції можуть і окремі народні депутати [14].

Суддя Конституційного Суду України у відставці П. Ткачук вважає, що суб'єктами формування коаліції у Верховній Раді України є фракції політичних партій (виборчого блоку політичних партій) і народні депутати України, які входять до їх складу [15].

На думку О. Совгирі, наголошення в Регламенті на тому, що коаліція є об'єднанням фракцій (а не окремих народних депутатів України), має важливе правове значення, оскільки, якщо коаліція є об'єднанням народних депутатів, зникає сенс у об'єднанні фракцій, бо їхня роль у діяльності коаліції стає невизначеною та недоречною. Крім того, визначення депутатів як суб'єктів, які утворюватимуть коаліцію, може призвести до порушення структурованості Верховної Ради й низки негативних явищ (як-то: нестабільність коаліції, непрогнозованість діяльності парламенту, неефективність під час прийняття рішень тощо) [3].

Аналізуючи частину 6 статті 83 Основного Закону України, А. Мацюк доходить таких висновків: по-перше, узгодження політичних позицій відбувається саме між депутатськими фракціями, а не з окремими депутатами; по-друге, у коаліції має бути стільки депутатських фракцій, щоб їхня кількість становила більшість від конституційного складу парламенту; по-третє, до складу коаліції можуть входити лише депутатські фракції; по-четверте, кількісний склад депутатських фракцій, а значить, і саму коаліцію визначає виборець за результатами виборів, що є ключовою конституційною вимогою [16].

Отже, коаліція депутатських фракцій є політичним парламентським об'єднанням, оскільки утворюється на основі узгодження політичних позицій. Відповідно до статті 36 Конституції України, саме політичні партії беруть участь у виборах і виражають політичну волю громадян, тому є носіями політичних поглядів. Після виборів до Верховної Ради України депутати, обрані від політичної партії, зобов'язані об'єднатися в депутатську фракцію цієї політичної партії. Отже, учасниками процесу формування коаліції в парламенті є саме депутатські фракції. Цьому процесові повинні передувати рішення відповідних фракцій про утворення такого об'єднання, які приймаються більшістю народних депутатів, котрі входять до відповідної фракції.

Частина 8 статті 83 Конституції України доповнює коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України зараховує внесення пропозиції Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України, а також внесення пропозиції щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України.

Згідно з офіційним тлумаченням указаної норми, яке міститься в рішенні Конституційного Суду України від 28 квітня 2009 р. № 8-рп/2009, унесення пропозицій, відповідно до Конституції України, Президенту України щодо кандидатури Прем'єр-міністра України і щодо кандидатур до складу Кабінету Міністрів України належить виключно до повноважень коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, сформованої згідно з частинами 6 і 7 статті 83 Конституції України [17].

Отже, надання пропозицій щодо складу Кабінету Міністрів України є єдиним і виключним конституційним повноваженням коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України.

На думку В. Речицького, парламентська коаліція мала б (в ідеалі) існувати лише до/для створення національного уряду. Щойно Кабінет Міністрів України постане, як будь-яка пролонгація робиться зайвою [14].

Аналізуючи фактичні правовідносини та політичну складову, варто відмітити, що парламентська коаліція має значний вплив на Кабінет Міністрів України, є відповідальною за його утворення й належне функціонування. Надаючи конкретні пропозиції щодо членів уряду, ця сама коаліція через депутатів, які входять до складу фракцій, що утворюють коаліцію, по суті, голосує за такі пропозиції, призначаючи на посади відповідних членів уряду. В очах виборців саме конкретні політичні партії, які утворюють коаліцію, повинні відповідати за належну роботу уряду. В іншому випадку на наступних виборах до Верховної Ради України виборці можуть зменшити або навіть виключити присутність тієї чи іншої політичної сили в парламенті. У цьому виражається політична складова відповідальності фракцій, що утворюють коаліцію.

Доцільно зазначити, що коаліція може нести і юридичну відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків. Відповідно до статті 90 Конституції України, Президент України має право достроково

припинити повноваження Верховної Ради України, якщо протягом шістдесяти днів після відставки Кабінету Міністрів України не сформовано персональний склад Кабінету Міністрів України. Очевидно, що у зв'язку з цим припиняються й повноваження парламентської коаліції, якщо вона була створена.

Згідно з частиною 7 статті 83 Конституції України, коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України формується протягом одного місяця з дня відкриття першого засідання Верховної Ради України, що проводиться після чергових або поза-чергових виборів Верховної Ради України, або протягом місяця з дня припинення діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України [1]. Отже, передбачено можливість утворення коаліції як у новообраній Верховній Раді України, так і в разі припинення діяльності коаліції впродовж строку діяльності Верховної Ради України відповідного скликання.

За відсутності інших конституційних повноважень коаліції, крім надання пропозицій щодо формування уряду, у випадку її розпаду, якщо при цьому питання про недовіру (відставку) уряду парламентом не ставиться, не зовсім логічним виглядає конституційний обов'язок формування протягом місяця нової коаліції та в іншому випадку можливість розпуску парламенту Президентом України, що передбачено статтею 90 Основного Закону.

Ураховуючи те, що коаліція депутатських фракцій у парламенті несе відповідальність за формування уряду, до її конституційних повноважень доцільно зарахувати можливість ініціювати відставку Кабінету Міністрів України або звільнення окремих його членів, якщо не виконуються положення коаліційної угоди. За таких умов виправданим буде необхідність перманентного її функціонування та право Президента України розпустити Верховну Раду у випадку неутворення нової коаліції.

Варто також відзначити, що угода про створення коаліції повинна бути визначальною (обов'язковою)

для діяльності уряду як складова програми Кабінету Міністрів України. Саме такий підхід закріплений у Законі України «Про Кабінет Міністрів України» від 27 лютого 2014 р. № 794-VII. Разом із цим припинення дії коаліційної угоди як частини програми уряду робить неможливим виконання такої програми. Тому розпад парламентської коаліції повинен зумовлювати й відставку сформованого за її ініціативою уряду, утворення нової коаліції з подальшим формуванням нового складу Кабінету Міністрів України. Утілення такого підходу відповідає передовій європейській парламентській практиці (зокрема в Німеччині та Фінляндії) та потребує внесення відповідних змін до Конституції України [3].

Висновки. Отже, проаналізувавши основні сутнісні та структурно-функціональні аспекти, можемо констатувати, що коаліцію депутатських фракцій у Верховній Раді України потрібно визначити як формалізоване об'єднання депутатських фракцій з узгодженими політичними позиціями, кількість народних депутатів у яких становить більшість від конституційного складу Верховної Ради України, створене з метою формування відповідно до Конституції України складу Кабінету Міністрів України.

Відсутність сталих традицій і чіткої нормативно-правової регламентації статусу парламентської коаліції зумовлює плюралізм підходів до розуміння відповідних конституційних норм. Унаслідок цього процес утворення коаліцій у Верховній Раді України різних скликань після конституційної реформи 2004 р. характеризувався невизначеністю й нестабільністю. Це зумовлювало постійні політичні кризи і, як наслідок, неможливість належного функціонування законодавчої та виконавчої влади. Саме тому в Регламенті Верховної Ради України необхідно детально врегулювати відносини, пов'язані зі створенням, організацією діяльності й припиненням діяльності коаліції депутатських фракцій у Верховній Раді України, ураховуючи при цьому парламентський досвід її функціонування в усі попередні роки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р., зі змінами, унесені Законом від 21 лютого 2014 р. № 742-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/print1443083950890353>.
2. Сидоров В.В. Формирование партийных коалиций в парламентских системах : дисс. ... канд. полит. наук : спец. 23.00.02 / В.В. Сидоров. – К., 2013. – 162 с.
3. Совгиря О. Парламентська коаліція в Україні: особливості законодавчого регулювання / О. Совгиря // Юридичний вісник України. – 2006. – 27 травня – 2 червня. – С. 14.
4. Про внесення змін до Регламенту Верховної Ради України : Закон України від 08 жовтня 2010 р. № 2600-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2600-17>.
5. Окрема думка судді Конституційного Суду України Кампа В.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 28 квітня 2009 р. № 8-рп/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/na08d710-09/para2#n2>.
6. Про Регламент Верховної Ради України : Постанова Верховної Ради України від 16 березня 2006 р. № 3547-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3547-15/print1445496807714059>.
7. Про деякі питання нормативно-правового забезпечення порядку роботи Верховної Ради України : Постанова Верховної Ради України від 08 квітня 2008 р. № 247-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/247-17/print1445496807714059>.
8. Регламент Верховної Ради України від 19 вересня 2008 р. № 547-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/547-17/print1445496807714059>.
9. Про Регламент Верховної Ради України : Закон України від 10 лютого 2010 р. № 1861-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1861-17/ed20100210/print1445496807714059>.
10. Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v016p710-08>.

11. Про внесення зміни до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» : Закон України від 09 березня 2010 р. № 1952-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1952-17>.
12. Рішення Конституційного Суду України від 06 квітня 2010 р. № 11-рп/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v011p710-10>.
13. Кульчицька О.В. Конституційно-правовий статус депутатських фракцій Верховної Ради України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.02 / О.В. Кульчицька. – К., 2009. – 210 с.
14. Ричицький В. Юридичний коментар до нового порядку формування парламентської коаліції в Україні / В. Ричицький [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.khpg.org/index.php?id=1273679188>.
15. Окрема думка судді Конституційного Суду України Ткачука П.М. стосовно Рішення Конституційного Суду України від 17 вересня 2008 р. № 16-рп/2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/nb16d710-08/para2#n2>.
16. Мацюк А. Проблеми формування коаліції депутатських фракцій у світлі конституційних положень і вимог Основного Закону держави / А. Мацюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pp_2014_4_7.pdf.
17. Рішення Конституційного Суду України від 28 квітня 2009 р. № 8-рп/2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v008p710-09/print1433971434016493>.

УДК 342.1

ДО ПИТАННЯ ПРО МЕЖІ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

ABOUT LIMITS OF CONSTITUTIONAL REGULATION OF ECONOMIC RELATIONS

Шершун К.П.,

*здобувач кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства юридичного факультету
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Статтю присвячено дослідженню меж конституційно-правового регулювання економічних відносин на основі аналізу світової конституційно-правової думки.

Ключові слова: конституційне регулювання, межі конституційного регулювання, економічні відносини.

Статья посвящена исследованию пределов конституционно-правового регулирования экономических отношений на основе анализа мировой конституционно-правовой мысли.

Ключевые слова: конституционное регулирование, пределы конституционного регулирования, экономические отношения.

This article is devoted to exploring of limits of constitutional regulation of economic relations based on analysis of worldwide constitutional points of view.

Key words: constitutional regulation, limits of constitutional regulation, economic relations.

Актуальність теми. Сфера конституційно-правового регулювання економічних відносин не раз піддавалась науковим дослідженням, проте єдиної думки стосовно того, які з економічних питань підлягають конституційному закріпленню, досі немає. Актуальною ця тема є через те, що не лише права теорія, а й політична практика вступає в гостру дискусію з приводу зазначеного вище питання. Емпіричною базою дослідження стали роботи таких учених, як Г.М. Андреева, І.А. Алебастрова, Є.І. Козлова, О.Є. Куцафін, І.А. Луценко, С.В. Мочерний, В.Є. Чиркін та ін.

Виклад основного матеріалу. Сучасні конституції зарубіжних країн більшою мірою містять норми, які стосуються економічної сфери. Це, зокрема, положення, присвячені націоналізації суспільно важливих галузей економіки, державній монополії, аграрній реформі, плануванню економіки, соціаль-

ній справедливості, справедливому розподілу суспільного продукту тощо.

Усі конституції ХХ ст. характеризуються різким збільшенням кола норм, присвячених численним економічним питанням, серед яких форми державної участі в економічній діяльності, публічне обмеження свободи економічної діяльності тощо. Такий підхід свідчить про зростання ролі конституційного регулювання економічних відносин, проте викликає в науковців потребу в пошуку відповіді на питання: у чому ж причина збільшення кількості конституційно-правових норм економічного змісту?

Дослідження змісту конституцій привело дослідників до класифікації так званих економічних норм відповідно до їхнього змісту. Зокрема, Г.М. Андреева, вивчивши питання про обсяг і зміст конституційно-правового регулювання економіки в зарубіжних країнах, пропонує поділити конституційно-правові